

Yazar Hakkında

1984'te akademik yaşamına başlayan Prof. Dr. Tayyar Arı'nın, Orta Doğu, Türk dış politikası ve Amerikan dış politikasının yanı sıra uluslararası ilişkiler teorileri konusunda kitapları bulunmaktadır. Tayyar Arı, şu anda Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir.

SDE Hakkında

SDE; ortak insani değerler ekseninde; adalet, barış, demokrasi ve özgürlük hedefinde, medeniyet coğrafyasında stratejik derinliğine, tarihi reelpolitik misyonuna doğru emin adımlarla yol alan 'Yeni Türkiye'nin düşünce merkezidir. 3 Mart 2009'da resmi kuruluşu gerçekleştirilen Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı (SDAV)'nın bir kuruluşu olarak faaliyet gösteren SDE; iç ve dış politika bağlamında geleceğin Türkiye'sini şekillendirme yolunda ortak aklı, bilimsel çalışmayı, halk iradesi ve egemenliğini esas alan bir sivil düşünce kuruluşudur.

YEMEN'DE ARAP BAHARINDAN HUSİ DARBESİNE: BİR DEMOKRASİ DENEMESİNDEN BAŞARISIZ DEVLETE Mİ?

Prof. Dr. Tayyar Arı
Akademisyen

Arap yarımadasının güney ucunda bulunan bugünkü Yemen; 1517'den 1918'e kadar yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı idaresinde kalan ve başkenti Sana olan Kuzey Yemen ile, 1839'dan, bağımsız olduğu 1967'ye kadar kadar İngiliz hâkimiyetinde kalan ve başkenti Aden olan Güney Yemen'in, 1990'da birleşmesiyle oluşan Yemen'dir. Yemen aynı zamanında tarihte Belkıs'ın ülkesi olarak da bilinir. Zengin Arap ülkelerinin etrafını çevrelediği Yemen, maalesef Arap yarımadasının en yoksul ülkelerinden biri durumundadır. Bugün için nüfusu yaklaşık 26 milyon dolayında olan Yemen'de kişi başına düşen milli gelir, 2,000 dolar civarındadır. Diğer Arap ülkelerinden farklı olarak Kuzey Yemen'de 1962'de imamlık rejiminin sona ermiştir. Güney Yemen'de ise bağımsızlıkla beraber, parlamenter sistem altyapısına ilişkin kurumların ortaya çıkmaya başladığını, fakat oldukça sık yaşanan darbeler dolayısıyla tam istikrarlı bir yapıya sahip olunamadığını söylemek mümkündür. Özellikle 1978'de bir darbeyle yönetimi ele geçiren Ali Abdullah Salih'in 1990'daki birleşme sonrasında birleşik Yemen'in cumhurbaşkanı olması ile Yemen, yarı otoriter bir yapıyı 2011'e kadar muhafaza etmiştir. Kuzey Yemen'de Şii (Zeydi) mezhebi çoğunluğu oluştururken, Güney'de ağırlıklı olarak Sünni (Şafi) mezhebi nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Bununla beraber Zeydilerle Sünniler arasında, son günlerdeki gelişmelere kadar herhangi bir mezhep çatışması yaşanmamıştır.

Nitekim 2011 Kasımında KİK ülkelerinin arabuluculuğu sonucunda varılan uzlaşma ile Yemen'de Arap baharı, görel olarak fazla uzamadan sonuçlanmıştı. Söz konusu uzlaşmaya göre Ali Abdullah Salih'in bir ay içinde görevi yardımcısına bırakması, geçici bir hükümet kurulması ve üç ay içinde parlamento tarafından yeni cumhurbaşkanının seçilmesi öngörülmüştü.¹

Ancak devrimin üzerinden iki yıl bile geçmeden taraflar arasında yeni anayasa üzerine mutabakat sağlanamazken, ülkede geleneksel hale gelen tehdit unsurlarının ülke siyasetinde tekrar belirleyici olmaya başlaması, geçiş sürecinin problemlili hale gelmesine yol açmıştır. Bu durum, nihai aşamada Husilerin ülke yönetimini ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak gerek bölgedeki Arap ülkelerinin gerekse uluslararası toplumun tanımadığı yeni yapının Yemen'de kalıcı olup olmaması hem ülke içindeki grupların bir ortak eylem planı geliştirebilmelerine hem de bölge ülkelerinin vereceği tepkiye bağlı bulunmaktadır. Aksi halde Yemen'in bölünmesi veya tam bir başarısız devlete dönüşmesi kaçınılmaz hale gelebilir.

Yemen'de Arap Baharı Sürecine Kısa bir Bakış

2011 başında Tunus'ta başlayan ve Mısır'da devam eden değişim rüzgârının üçüncü durağında Yemen vardı. Yemen'de 2011 Ocağında binlerce kişinin katıldığı Sana'daki gösterilerle başlayan süreç, özellikle 18 Mart'ta göstericilerin üzerine ateş açılması ve 45 kişinin hayatını kaybetmesiyle bir anda Salih'in

meşruiyetinin tüm kesimler tarafından sorgulandığı bir aşamaya gelmiştir. Salih, 2013'te yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmayacağını ve oğlunu da aday göstermeyeceğini söylese de bu girişim, halkı yatıştırmamıştı. Zira bu olay üzerine olağanüstü hal ilan edilen ülkede olaylar kontrol altına alınamamış; tam tersine giderek genişlemiştir. Kısa süre içinde hoşnutsuz gruplara yenilerin eklenmesiyle muhalefet genişlemiştir. Zaten, Kuzeyde İslah ve Güneyde YSP'nin en büyük siyasal muhalefeti oluşturduğu bilinmekteydi. Ayrıca Kuzeyde Husilerin de 2004'ten itibaren hükümetle çatışma içinde olduğu ve başlıca tehdit unsuru olarak görüldüğü ülkede Ali Abdullah Salih'e verilen kabile desteklerinin zaman içinde hızla azaldığı gözlenmiştir. Özellikle olaylar karşısında yönetimin sivillere karşı şiddete başvurusu ile beraber Ali Abdullah Salih'in de içinde yer aldığı Haşid kabile konfederasyonu'nun desteğini çekmiş olması, süreci hızlandıran önemli bir gelişmeydi. Özellikle Ahmar ve Bakil aşiretlerinin de Salih karşısında açıkça tavrı alması muhalefetin genişlemesine neden olmuştur. Gerçi bunlardan Ahmar kabilesinin önemli bir kısmı, siyasal olarak muhalif partilerden İslah Partisi içinde siyaset yapmaktaydı; fakat yine de rejimin yıkılmasına kadar varacak süreçte Salih'e karşı açık tavrı almaları bundan sonraki süreçte oldukça önemli olmuştur. Zira o güne kadar, kabilelerin büyük kısmı ülkedeki istikrar ve bütünlüğün bozulmaması için Ali Abdullah Salih yönetimine destek vermekteydi. Buna karşılık ordu ve bürokrasideki dağılım, kabilelerin ağırlıklarına göre yapılmaktaydı. Fakat protestoların artmasıyla beraber, bazı aşiretler dışında Kuzeydeki

etkili Zeydi aşiretleri muhalefetin safına katılmışlardır. Bu durum, farklı gerekçelerle de olsa muhalefetin genişlemesine ve Ali Abdullah Salih'in yönetimi terk etmesine giden süreçte önemli olmuştur. Özellikle İslah Partisi lideri Hamid el-Ahmar ve Haşid Kabile Konfederasyonunun Başkanı Şeyh Sadık el-Ahmar'ın ve Haşid Kabile Konfederasyonu'nun Başkanı Şeyh Sadık el-Ahmar'ın açık muhalefeti, Ali Abdullah Salih karşısındaki muhalefetin gücünü olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle bizzat Salih'in partisinden milletvekilleri olan Şeyh Hüseyin el-Ahmar ve Himyar el-Ahmar'ın muhalefete katılması, muhalefeti daha da güçlendirmiştir. Ayrıca ordudan pek çok üst düzey komutanın da kısa sürede muhalif saflara katılması, Salih'in desteğini zayıflatmıştır. Muhalefete katılanlar arasında Saada valisi ile Güneyde Aden valisi de bulunuyordu. Bu durumun Tunus ve Mısır'a göre çok geç, fakat Libya ve Suriye'ye göre daha kısa bir sürede yani iki ay içinde gerçekleşmiş olması, Salih'in akıbetiyle ilgili ciddi sinyallerdi. Zira bu durum Salih'in sadece halk nezdinde değil, ordu ve bürokrasideki desteğinin de oldukça kırılan olduğunu göstermekteydi. Aslında bunun arka planında; Salih'ten desteğini çeken kabilelerin ordu ve bürokrasideki temsilcilerinin de birbiri ardına istifa ederek muhalefete katılması ve istifa edenlerinin çoğunluğunun Ahmar ailesinden olması ise dikkat çekiyordu. Bunun pek çok nedeni bulunmakla beraber Salih'in son zamanlarda, görev süresini uzatmak için yasal değişikliklere hazırlanması ve 2013'te yeniden aday olmayı düşünmesi ve kendinden sonrası için de oğlu Ahmed Salih'i hazırlaması ayrıca önemli nokta-

lara kendi ailesinden insanları getirmesi, muhalefetin tepkisini arttırmıştı.

Olaylar esnasında önemli tartışma konuları ve özellikle Salih'in de sık sık gündeme getirdiği sorunlar; Husiler'in ayaklanacağı, Güney'in bölünmek isteyeceği ve El Kaide'nin ülke genelinde kontrolünü arttıracacağı tehlikeleriydi. Nitekim 3 Haziran 2011'de Ali Abdullah Salih'in ağır şekilde yaralandığı ve Ahmar ailesinin de desteklediği iddia edilen başkanlık sarayına yapılan saldırı, dönüm noktası olmuştur. Bu olaydan sonra tedavi amacıyla Suudi Arabistan'a giden Salih, Kasım ayında ülkeye döndükten hemen sonra KİK ülkelerinin aylardır gündeme getirdikleri ancak her seferinde Ali Abdullah Salih'in bir bahane ile anlaşmaya yanaşmadığı geçiş planı üzerinde, 23 Kasım 2011'de Riyad'ta anlaşmaya varılmıştı. Buna göre, Ali Abdullah Salih bir ay içinde görevi yardımcısına bırakacak, geçici bir hükümet kurulacak, üç ay içinde de cumhurbaşkanlığı için seçimler yapılacaktı. Buna karşılık Ali Abdullah Salih yargılanmaktan muaf tutulacaktı. Bununla ilgili 21 Ocak 2011'de parlamentoda alınan ve Salih ile beraber bazı üst düzey bürokratlara dokunulmazlık tanıyan karar halkta büyük tepkiyle karşılanmıştır. Aslında tepkiler anlaşmanın yapılmasıyla beraber başlamış ve yargılanma muafiyetine yönelik ciddi tepkiler aylarca devam etmiştir.

Bu çerçevede, 22 Aralıkta görevi devir alan Abdul Rabbu Mensur el-Hadi, yeni bir hükümetin kurulması için girişimde bulunmuş ve muhalefet ve hükümet yanlılarının yarı yarıya temsil edildikleri

Sorunun bu boyuta gelmesi, Arap baharından kaygı duyan bazı Körfez ülkeleriyle uluslararası toplumun soruna zamanında müdahale etmek konusunda kararsız bir tavrı içinde olmalarından kaynaklanmıştır.

Husilerin Yemen'in kontrolünü ele geçirmesine izin verilmesi halinde gerek Güneydeki halk gerekse Kuzeydeki Sünni kabileler, Güneyin ayrı bir devlet kurma yönündeki taleplerine destek vereceklerini açıklarken, Hadi; bir çözüm bulununcaya kadar Aden'in geçici başkent olarak kabul edileceğini duyurmuştur.

Devrimin üzerinden iki yıl bile geçmeden taraflar arasında yeni anayasa üzerine mutabakat sağlanamazken, ülkede geleneksel hale gelen tehdit unsurlarının ülke siyasetinde tekrar belirleyici olmaya başlaması, geçiş sürecinin problemlili hale gelmesine yol açmıştır.

bir kabine oluşmuştu. Başbakanlığa da muhalefetin çatı örgütü niteliğindeki Ulusal Konsey'in başkanı olan ve Riyad'da yapılan geçiş planını muhalefet adına imzalayan Muhammed Selim Basindava'yı atamıştı. 2011 Ocağında başlayan ve 2012 Ocağına kadar yaklaşık bir yıl devam eden olaylarda Uluslararası Af Örgütüne göre 200, Yemen İnsan Hakları Bakanlığına göre ise 2000 dolayında sivil hayatını kaybetmişti.²

Öngörüldüğü üzere 21 Şubat 2012'de Yemen'de Cumhurbaşkanlığı için seçimler yapılmıştır. Başka adayın çıkmadığı, 12 milyon seçmenin oy kullandığı, katılımın yüzde 65 dolayında gerçekleştiği seçimleri; muhalefetin de üzerinde anlaştığı ve oyların yüzde 99'unu alan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Mensur el-Hadi kazanmıştır. İki yıl için iş başında kalacak olan Hadi döneminin en önemli konusu, yeni bir anayasa hazırlanmasıydı. 2014 Ocağına gelindiğinde henüz yeni anayasayı hazırlayacak komisyonun oluşturulmamasından dolayı Hadi'nin görev süresi bir yıllığına uzatılmıştır. Ancak tüm bu süre zarfında ülkede, Ali Abdullah Salih döneminden kalma bazı sorunların çözülmediği görülmüştür.

Yemen'in Sorunları ve Ali Abdullah Salih Faktörü

Bunlar; güneyin ayrılıkçı taleplerinden kaynaklanan sorunlar, güney Yemen'de faaliyet gösteren ve sık sık ABD'nin, insansız hava araçlarıyla gerçekleştirdiği operasyonların hedefi olan Arap Yarımadası El Kaidesi (AQAP), ülkenin

kuzeyinde Saada adı verilen ve Suudi Arabistan'a oldukça yakın olan bölgedeki Husilerin talepleri ve bunlardan kaynaklanan sorunlardı. Ali Abdullah Salih söz konusu sorunları kendi iktidarını devam ettirmek için aslında gayet başarılı bir şekilde manipüle etmişti.

Salih'in bu politikalarını örneklendirmek gerekirse, Güneyin ayrılıkçı taleplerini kullanarak Kuzeyli kabilelerin desteğini sağlamakta; El Kaide tehdidini kullanarak ABD'nin desteğini garanti etmekte ve Husileri kullanarak Suudi Arabistan nezdindeki önemini ve özellikle mali desteğini devam ettirmekteydi. Dolayısıyla Salih döneminde birer istikrarsızlık unsuru olmakla beraber Salih için kendi iktidarının sürekliliğini sağlamaya yardım eden birer görelî "istikrar" unsurları haline gelmiş olan sorunların, Salih sonrasında her biri başlı başına birer sorun haline gelmesiyle ülke her geçen gün kaosa doğru sürüklenmiştir.

Bunların dışında özellikle Mısır'da 2013 Temmuzundaki darbeyle beraber, Körfez ülkeleri için bir tehdit olarak görülen Müslüman Kardeşlerin Yemen'deki uzantısı olarak bilinen ve Sünni kesimin Ali Abdullah Salih sonrasında önemli siyasi hareketi haline gelen İslah'ın siyasi pozisyonu da problemli hale gelmekteydi. Ortaya çıkan bu otorite boşluğu ve merkezi hükümetin pozisyon almakta tereddüt göstermesi üzerine bu unsurların her biri her geçen gün tehdit olma niteliğini biraz daha arttırmıştır. Artan el Kaide saldırıları Husileri, artan Husi nüfuzu ise el Kaide'nin saldırılarını tetiklemiştir. İslah'ın ortaya çıkan boşluktan yararlanarak iktidarı ele geçirmesinden korkan Suudi Arabistan

ve diğer Körfez ülkeleri ise sessiz kalarak süreci izlemeyi tercih etmişlerdir. Hatta ABD'nin el Kaide ile mücadele gerekçesiyle Husilerle istihbarat paylaşımında bulunduğu iddia edilmiştir. Bunların dışında Ali Abdullah Salih'in de Husileri kullanarak ortaya çıkan kaostan yararlanma girişimleri ve iktidarını geri almaya çalıştığı önemli iddialar arasında yer almıştır.

Ayrıca söz konusu gelişmeler, yani Husilerin nüfuzunun giderek artması karşısında merkezi hükümetin seyirci kalması ve orduyu çatışmaya sokmama hassasiyeti; El Kaide'nin ülkedeki bazı Sünni Müslümanlar nezdinde desteğinin artmasına yol açarken, diğer taraftan Husilerin buna karşı operasyonları ise bu kesimin, ülkedeki Zeydi kesim tarafından daha fazla desteklenmesine yol açmıştır.

Husi Hareketinin Geri Planı

Aslında Husi hareketi, Yemen nüfusunun yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan Zeydiliğin bir alt kolu olarak ilk başta, yerel ve ekonomik talepleri olan bir kabile hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Husiler, 1992'den itibaren Hüseyin Bedrettin el-Husi'nin liderliğinde Yemen hükümetine karşı birtakım siyasal ve ekonomik talepleri gündeme getirmeye başlamışlardı. Esas olarak İran Şiiliğinden etkilenen hareket³, Yemen'de im-amlik rejimini yeniden kurmak istemekte; ayrıca hükümetin Suudi Arabistan ve ABD yanlısı politikalarına muhalefet etmekteydi. Aslında temel olarak İran'ın siyasi gündemini takip eden hareket, Lübnan'daki Hizbullah deneyiminden yararlanarak toplumsal taban kazan-

dıracak söylemlere ağırlık vermekteydi. Çünkü esas olarak imamlık kurumunun devam etmesinden yana tavrının, tüm Zeydiler için çekici geleceğinin farkındaydı. Husiler, 2013 Martından 2014 Ocağına kadar devam eden Ulusal Diyalog Konferansı'na (UDK) "Ensarullah Hareketi" adıyla katıldılar.

Husi hareketi son zamanlara kadar ayrılıkçı taleplerinin olmadığını söylemekte ve İran tarafından desteklendiği yönündeki iddiaları reddetmekteydi. Özellikle İran'a yakınlıkla suçlanmalarının, Zeydi toplumundan destek almalarını zorlaştıracaklarını düşünmekteydi. Hüseyin Bedrettin el-Husi'nin 2004'te öldürülmesi üzerine Husilerin başına kardeşi Abdülmelik el-Husi geçmiştir. Ancak Husilerin İran tarafından desteklendiğinin bariz hale gelmesi, söz konusu hareketin Ali Abdullah Salih hükümeti için ciddi bir tehdit olarak görülmesine yol açmıştır. Bununla beraber Arap baharı süresince ayrılıkçı olarak nitelenen ve aslında gerçekten ayrılma talepleri olup olmadığı konusu kuşkuyla olan Güney Hareketi gibi Husiler de rejimin değişimi konusunda diğer muhalif gruplarla birlikte hareket etmişlerdir.

1990'ların başında sayıları birkaç yüz kişiyi geçmezken 2009'da on binlere çıkan Husilerin son zamanlarda silahsız destekçileri de dâhil 100,000'i aştığı tahmin edilmektedir. Buna karşılık Husilerin Zeydi mezhebine mensup olmasına karşın İran tarafından desteklenmesi, Ali Abdullah Salih döneminden beri ülkedeki çatışmaların Şii-Sünni çatışması olarak değerlendirilmesine⁴ ve bu durum da Husilerin,

Gerek bölgedeki Arap ülkelerinin gerekse uluslararası toplumun tanımadığı yeni yapının Yemen'de kalıcı olup olmaması hem ülke içindeki grupların bir ortak eylem planı geliştirebilmelerine hem de bölge ülkelerinin vereceği tepkiye bağlı bulunmaktadır.

Birçok ülke başkent Sana'daki büyükelçiliklerini kapatmayı tercih ederken, başta Körfez ülkeleri olmak üzere Türkiye'nin içinde bulunduğu çok sayıda ülke ise büyükelçiliğini Aden'e taşınmıştır.

zaman içinde diğer bazı Zeydi kabileler tarafından da desteklenmesine yol açmıştır. Oysa Husiler dışındaki Zeydiler (hatta 1990'a kadar Husiler de) İran Şiiliğinden oldukça farklı olarak her zaman Sünni dünyayla gayet olumlu ve sorunsuz bir ilişkiye sahip olmuşlardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Osmanlı'ya bağlı kalmış olan Kuzey Yemen'in nüfusunun nerdeyse yüzde 80'ini Zeydiler oluşturmaktaydı. 1962'deki darbeye kadar Zeydi imamlar tarafından yönetilen Kuzey Yemen'in yönetimi her zaman Zeydilerin elinde olmuştur. Kuzey Yemen'de 1978'deki darbeye iktidarı ele geçiren Albay Ali Abdullah Salih'in de aynı mezhebe mensup olduğu unutulmamalıdır. Hatta Yemen'de Ali Abdullah Salih hükümeti ile Suudi Arabistan arasındaki ilişki dolayısıyla ülkede Vahhabi Selefilik'in artış gösterdiği ileri sürülmektedir.

Diğer taraftan Şiiliğin Carudiye koluna mensup olan Husiler, diğer Zeydilerden farklı olarak Hz. Ali'den önceki üç imamı (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ı) tekfir etmektedirler. Ayrıca Hz. Ali'yi terk eden sahabeleri de tekfir ederler. Bu bakımdan İran Şiiliğine (Caferiliğe) benzeyen Husilerin manevi lideri Hüseyin Bedrettin el-Husi, 2004'te ölmeden önce bir süre İran'ın Kum kentinde dini eğitim almıştır. Dolayısıyla özellikle Hüseyin Bedrettin el-Husi'nin önderliğinde Husiler, tamamen İran Şiiliğine kaymışlar ve günlük dini hayatlarında 12 imam Şiiliği denen Caferiliği kabul etmişlerdir.

Husi hareketinin mevcut lideri Abdülmelik el-Husi olsa da halen Hüseyin Bedrettin el-Husi'nin manevi liderliğinin

devam ettiği gözlenmektedir. Bu durum Ensarullah Hareketine Yemen Hizbullah'ı denmesine yol açmıştır.⁵ İran hükümeti de Husilere verdiği desteği reddetmediği gibi Lübnan'da Hizbullah'ın oynadığı rolü Yemen'de Ensarullah'ın oynayacağını düşünmektedir.

Husilerin İktidarı Ele Geçirme Girişimleri

Yemen'de 18 Mart 2013'te başlayan ve BM Temsilcisi Cemal bin Ömer gözetiminde on aylık bir çalışma sürecinin sonunda 24 Ocak 2014'te sona eren Ulusal Diyalog Konferansı'nın (National Dialogue Conference: NDC) sonuç bildirgesinde⁶ ülkedeki güvenlik sorunları, Saada sorunu, Güney'in talepleri, ülkede artan şiddet ve çözüm önerilerine yer verilmişti. Ayrıca Hadi'nin geçiş sürecini tamamlamak için görev süresinin bir yıl uzatılmasına, Temsilciler Meclisi ve Şura Konseyi'nin üyelerinin yüzde 50'sinin Güney, yüzde 50'sinin kuzeyden oluşmasına, Saada bölgesiyle ilgili ise dini özgürlüklerin garanti altına alınmasına ve ordu dışında hiç kimsenin ağır silahlara sahip olmasına yer verilmişti. Ayrıca Yemen'in dördü kuzeyde (Azal, Saba, Janad, Tahama) ikisi güneyde (Aden ve Hadramavt) olmak üzere altı bölgeli bir federal yapıya sahip olması öngörülmekteydi. Ancak federal sistem meselesine hem Husiler hem de güneyliler temkinli yaklaşmışlardı. Aslında bu sorun, Yemen halkının da çok fazla sıcak bakmadığı; daha ziyade BM'nin empoze ettiği ve sorunları çözmenin kolaycı bir yöntemi olarak görülmüştür.

Diğer taraftan Abdülmelik el-Husi'nin yaptığı çağrı üzerine ülke genelinde 18 Ağustos'ta başlayan gösteriler başkent Sana'da etkili olmaya başlamıştır. Hükümet binalarını kuşatan Husi militanlarının lideri el-Husi, Cumhurbaşkanı El-Hadi'den gerekli ve vaad edilen reformları yapmadığını iddia ettiği hükümeti fesh etmesini isterken, çatışmalar giderek Husi karşıtları ile Husiler arasındaki çatışmaya dönüşmüştü. Güvenlik Konseyi tarafından 29 Ağustos 2014'te yapılan başkanlık açıklamasında; Yemen'de Husilerin geçiş sürecini tehlikeye soktuğu ve istikrarı tehdit ettiği belirtilerek durumdan duyulan kaygı ifade edilmekteydi. Nitekim 2 Eylül'de cumhurbaşkanı tarafından hükümetin fesh edildiği ve yeni kurulacak hükümete Husilerin de katılacağı, ayrıca petrol konusunda vaad edilen subvansiyonların yürürlüğe gireceği açıklanmaktaydı. Ancak atılan bu adımı reddeden Husi Ensarullah Hareketi, sivil itaatsizlik olarak ifade ettiği eylemlere devam edeceğini açıkladı. Bu arada el-Jaws'ı kuşatan Husiler, Amran'da denetimi ele geçirmişlerdi. Çatışmaların Eylül ayının ortasına gelindiğinde dozu artarken ölenlerin sayısının 340'a ulaştığı ve hükümet binalarından çoğunun Husilerin denetimine geçtiği bildirilmekteydi.⁷

Dolayısıyla önce başkent Sana ile Saada arasında Amran gibi önemli yerleşim yerlerini denetimleri altına alan Husi Ensarullah hareketi, 21 Eylül 2014'te hükümet binalarını kuşatarak başkent Sana'nın denetimini ele geçirmiştir. Aynı gün başkentte toplanan tüm gruplar tarafından imzalanan ve UDK kararlarına uygun olarak federal bir

yapının oluşmasını içeren Barış ve Ulusal Ortaklık Anlaşması'na (The Peace and National Partnership Agreement) rağmen Husiler, başkentteki kontrollerinden vazgeçemediler.⁸

Barış ve Ulusal Ortaklık Anlaşması ayrıca, bir ay içinde yeni bir teknokrat hükümetinin kurulmasını, Husilerden ve Güney Hareketi'nden birer cumhurbaşkanı yardımcısı atanmasını ve petrol fiyatlarının yüzde 25 düşürülmesini öngörmekteydi. Ancak anlaşmaya rağmen ertesi gün Husi militanları (Ensarullah hareketi) aynı zamanda Cumhurbaşkanı danışmanı olan General Muhsin el-Ahmar'ın evini basmış ve onun komutasındaki birinci zırhlı tümenin karargâhını ele geçirmişti. El-Ahmar'ın ise Suudi Arabistan'a kaçtığı bildirilmekteydi.

Amran ve başkent Sana'yı denetimleri altına alan Husiler; Hüdeyde'yi, ve Sana'nın hemen güneyindeki Damar'ı da denetimleri altına aldılar. Bu arada Husilerin taleplerini dikkate alan cumhurbaşkanının isteğiyle, Başbakan Basindava'nın Eylül ayında istifası üzerine 13 Ekim'de Başbakan Halid Bah'a'nın önderliğinde yeni bir teknokrat hükümetinin kurulduğu açıklanmıştır. Söz konusu gelişmeyi olumlu karşılayan Husiler, başkentteki denetimlerinden vazgeçmeyince siyasi krizin aşılması mümkün olmamıştır.⁹

Ülkenin güneyine doğru etkilerini genişletmek isteyen Husiler, El Kaide'nin merkezi sayılan Beyda ve güneyin önemli şehirlerinden olan Taiz'e yönelince, güneyli kabilelerin ve El Kaide unsurlarının direnişiyi karşılaştılar. Bununla beraber

Sürecin asıl tehlikesi bugüne kadar Şii dünyadan ziyade Sünni dünya ile ilişki içinde olmuş olan Zeydi halkın İran destekli Husilerin kucağına itilmesi olacaktır. Bunun siyasi sonucu ise Kuzey Yemen'in altın tepsi içinde İran'a hediye edilmesidir.

Tarih boyunca ve bugüne kadar birlikte yaşayan Zeydiler ve Sünniler arasında herhangi bir mezhep eksenli sorun yaşanmamasına rağmen, giderek mezhepçi bir dil kullanılması Zeydilerin de giderek Husilere sıcak bakması ve onların safında yer alması, az da olsa ihtimal dâhilindedir.

ülkenin altı bölgeli federal bir yapıya kavuşmasını öngören yeni anayasa taslağının cumhurbaşkanına sunulduğu 7 Ocak'ta, bir taraftan da Husilerin ülkedeki kontrolleri giderek artmaktaydı. Nitekim UDK Genel Sekreteri ve Cumhurbaşkanlığı Ofis Müdürü (Genel Sekreteri) Ahmet Avad bin Mübarek'in Husiler tarafından 17 Ocak 2015'te kaçırılması, ülkedeki siyasi tansiyonu bir anda yükseltmiştir. Cumhurbaşkanı ve başbakanın konutlarının kuşatma altına alınması üzerine¹⁰ 22 Ocak 2015'te Cumhurbaşkanı Mensur el-Hadi ve Başbakan Halid Baha istifa etmişlerdi. Fakat parlamento başkanı tarafından yapılan ilk açıklamada söz konusu istifaların kabul edilmeyeceği ifade edilse de parlamento bir türlü toplanarak durumu görüşme imkânı bulamamıştır. Bu arada BM Yemen Özel Temsilcisi Cemal bin Ömer'in Yemen'deki mevcut siyasi krize bir çözüm bulma konusundaki çabaları da bir sonuç vermemiştir.

Husiler, 6 Şubat 2015'te "anayasa deklerasyonu" adıyla yaptıkları açıklamayla ülkenin kontrolünün kendilerinde olduğunu ve mevcut parlamentonun fesh edilerek 551 üyeden oluşan bir halk konseyi kurduklarını ve bu kurumun beş kişiden oluşan bir başkanlık konseyi seçeceğini bunların da cumhurbaşkanını belirleyeceğini duyurdular. Fakat Husiler ülkeyi, oluşturdukları devrim komitesiyle yönetmeye başlamışlardır. Devrim Komitesi (ya da Konseyi) başkanlığına ise Ebubekir el-Husi'nin yakın akrabası ve Ensarullah hareketinin liderlerinden Muhammed Ali el-Husi getirilmiştir. BM Güvenlik Konseyi 15 Şubat 2015 tarihli 2201 sayılı kararında¹¹

Husi darbesini tanımadığını belirterek, normal resmi kurumların işlevinin devam etmesine izin verilmesini talep etmiştir. 21 Şubatta Husiler tarafından kuşatılan devlet başkanlığı konutundan bir şekilde kaçmayı başaran Cumhurbaşkanı Mensur el-Hadi eski Güney Yemen'in başkenti olan Aden'de istifa etmediğini ve sürecin normale dönmesi için çaba göstereceğini açıklamıştır.¹² Ülkede bir siyasi çözüm bulunmaması ve Husilerin Yemen'in kontrolünü ele geçirmesine izin verilmesi halinde, gerek Güneydeki halk gerekse Kuzeydeki Sünni kabileler Güneyin ayrı bir devlet kurma yönündeki taleplerine destek vereceklerini açıklarken Hadi, bir çözüm bulununcaya kadar Aden'in geçici başkent olarak kabul edileceğini duyurmuştur. Bu çerçevede birçok ülke başkent Sana'daki büyükelçiliklerini kapatmayı tercih ederken, başta Körfez ülkeleri olmak üzere Türkiye'nin içinde bulunduğu çok sayıda ülke ise büyükelçiliğini Aden'e taşınmıştır. Hadi, uzlaşma çabalarıyla ilgili sürecin Riyad ya da bir başka Körfez ülkesinde yürütülebileceğini açıklarken, Husiler ve eski cumhurbaşkanı Salih'in partisi olan Genel Halk Kongresi (GPC) bu teklife karşı çıkmışlardır. Körfez ülkelerinden yapılan açıklamada ise Hadi'nin cumhurbaşkanlığını kabul etmeleri halinde bu sürece Husilerin katılabileceği ifade edilmiştir. Güney'deki partilerin yanı sıra Nasırcı ve İslah Partisi, Hadi'nin içinde yer almadığı ve Husilerin işgal ettiği Sana'da yürütülen diyalog toplantılarına artık katılmayacaklarını duyurmuşlardır.¹³ Bu arada taraflar arasında bir uzlaşma sağlayabilmek için Körfez ülke başkentleri ile Sana arasında mekik diplomasisini sürdüren

BM Yemen Özel Temsilcisi Cemal bin Ömer'in çabalarının ise bir sonuç vermesi pek mümkün görünmemektedir.

Kısa bir süre içinde tüm ülkede kontrolü ele geçirecek siyasi sistemi felce uğratan Husilerin bunu başarmasında 2011 devriminin başarısız olmasını isteyen tüm kesimlerin rolü olduğunu ya da en azından sürecin bu noktaya gelmesine müdahale etmeyerek bir anlamda dolaylı olarak destek verdiklerini söylemek mümkün.¹⁴ Zira Suudi Arabistan'ın, İhvan yanlısı bir parti olarak bilinen İslah'ın iktidara gelmesini istemediği için Husilerin ilerlemesi karşısında kararlı bir tavır ortaya koymadığı iddia edilmektedir. Diğer bir ifadeyle Husiler, Ali Abdullah Salih tarafından tüm diğer muhalif gruplara karşı ve ABD tarafından da El Kaide'ye karşı kullanılabilecek bir araç olarak düşünüldüğünden doğal müttefik olarak görülmüşler veya en azından aynı ortak amaç etrafında bir araya gelmişlerdir. Başka bir deyişle diğer aktörlerin kararsız tavırlarından kaynaklanan güç boşluğunu Husiler doldurmuşlardır. Bu değerlendirmeleri haklı çıkaran gelişmeler ise ülkede Husilerin başkent Sana merkezli işgalleri devam ederken bir taraftan Ali Abdullah Salih'in oğlu Ahmet Salih'in cumhurbaşkanı adayı olarak yeniden gündendirilmeye başlaması, diğer taraftan da ABD'nin mevcut duruma rağmen hâlâ, El Kaide (AQAP) ile mücadeleyi öncelikle Husilerle bu amaçla diyalog içerisinde olmasıdır.

Sonuç

Yemen sorununa da Suriye ve Libya'da olduğu gibi kısa vadede çözüm bul-

mak kolay olmayacağına benzemektedir. Suudi Arabistan'ın Yemen'in istikrarına önem vermekle beraber, bu ülkede başarılı ve demokratik bir parlamenter rejimin kurulmasından yana bir tavır sergilemeyeceği özellikle bunun İhvan'ın (İslah partisi) eliyle gerçekleştirilmesini istemeyeceği konusunda ciddi endişeler söz konusudur. Aslında sorunun bu boyuta gelmesi, Arap baharından kaygı duyan bazı Körfez ülkeleriyle uluslararası toplumun soruna zamanında müdahale etmek konusunda kararsız bir tavır içinde olmalarından kaynaklanmıştır. Suriye'deki krizin de aynı çevrelerin aynı ortak endişelerinden dolayı bugüne uzadığı bilinmektedir.

Eğer Yemen'deki sorun da Suriye'de olduğu gibi bir yerden sonra mezhep temelli bir iç savaşa dönüşecek olursa; bu, Yemen'in bölünmesi sürecini hızlandırabilir. Zira tarih boyunca ve bugüne kadar birlikte yaşayan Zeydiler ve Sünniler arasında herhangi bir mezhep eksenli sorun yaşanmamasına rağmen, giderek mezhepçi bir dil kullanılması halinde ülkedeki Zeydilerin de giderek Husilere sıcak bakması ve onların safında yer alması, az da olsa ihtimal dâhilindedir. Sünni kesimin de, ülkede kontrolün İran destekli Husilerin eline geçmesine göz yumulması halinde, Aden merkezli kendi devletlerini ilan etmede tereddüt göstermeyecekleri beklenmektedir. Ancak bu sürecin asıl tehlikesi bugüne kadar Şii dünyadan ziyade Sünni dünya ile ilişki içinde olmuş olan Zeydi halkın İran destekli Husilerin kucağına itilmesi olacaktır. Bunun siyasi sonucu ise Kuzey Yemen'in altın tepsi içinde İran'a hediye edilmesidir.

Gerek bölgedeki Arap ülkelerinin gerekse uluslararası toplumun tanımadığı yeni yapının Yemen'de kalıcı olup olmaması, hem ülke içindeki grupların bir ortak eylem planı geliştirebilmelerine hem de bölge ülkelerinin vereceği tepkiye bağlı bulunmaktadır.

Yemen'deki sorun Suriye'de olduğu gibi bir yerden sonra mezhep temelli bir iç savaşa dönüşecek olursa; bu, Yemen'in bölünmesi sürecini hızlandırabilir

Dolayısıyla başta Körfez ülkeleri olmak üzere bölge ülkelerinin ve BM'nin daha kararlı bir siyasi irade ortaya koyarak tarafların belli bir noktada uzlaşmalarını sağlayamaması halinde Yemen'in, Suriye ya da Libya deneyimini yaşamak zorunda kalması mümkündür.

Dipnotlar

¹ Yemen'de Arap Baharı İle İlgili Sürecin Ayrıntısı İçin Bkz. Tayyar ARI, Geçmişten Günümüze Orta Doğu, 6. Baskı. (Bursa, Dora Yay., 2014). Ss. 221-225.

² "Yemen Death Toll: Over 2,000 Killed In Uprising," 18 March 2012, http://www.huffingtonpost.com/2012/03/19/Yemen-Death-Toll_N_1361840.html, 3 Ağustos 2012'de Girdi.

³ "Yemeni Shi'ite Cleric And Houthi Disciple 'Issam Al-'Imad: Our Leader Houthi Is Close To Khamenei; We Are Influenced Religiously And Ideologically By Iran", 03/11/2009 <http://meso.org.uk/viewnews.aspx?articleid=3442>

⁴ 2004-2010 Döneminde Hükümet Güçleri İle Husiler Arasındaki Savaşta 6,531 Husi Yanlısı ve 4000 Asker Hayatını Kaybetmişti. "The Houthis: From A Local Group To A National Power", <http://www.yementimes.com/En/1813/Report/4294/The-Houthis-From-A-Local-Group-To-A-National-Power.htm>

⁵ "AFP: Abdul Malik Al-Houthi, Young Leader Reminds Of Hasan Nasrallah" <http://www.almanar.com.lb/english/adetails.php?fromval=2&cid=91&frid=31&secatid=91&eid=191717>

⁶ http://al-shorfa.com/En_GB/Articles/Meii/Features/2014/01/24/Feature-02; <http://english.dohainstitute.org/Release/C5b3a33b-644d-47f8-9e03-85fcb852c899>

⁷ Bkz. http://www.securitycouncilreport.org/Monthly-Forecast/2014-10/Yemen_11.Php

⁸ "How Yemen's Houthis Control Sanaa And Alarm The West" <http://www.dailytimes.com.pk/Foreign/15-Dec-2014/How-Yemen-S-Houthis-Control-Sanaa-And-Alarm-The-West>

⁹ Yemen: New Prime Minister Emerges From Turmoil, http://www.nytimes.com/2014/10/14/World/Middleeast/Yemen-New-Prime-Minister-Emerges-From-Turmoil.html?_R=0

¹⁰ Yemen's President Under Guard Of Houthi Rebels, http://www.huffingtonpost.com/2015/01/21/Yemen-President-Houthi-Guard_N_6514692.html

¹¹ Kararın tam metni için bkz. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFC9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2201.pdf

¹² Yemeni President Is Taking Steps To Resume Duties, <http://www.nytimes.com/2015/02/23/World/Middleeast/Yemeni-President-Is-Taking-Steps-To-Resume-Duties.html?Action=Click&Contentcollection=Middle%20East&Region=Footer&Module=Moreinsection&Pgtype=Article>

¹³ "Hadı remains the legitimate president of the country" 23 february 2015, interview, <http://www.yementimes.com/en/1862/interview/4913/%e2%80%9chadi-remains-the-legitimate-president-of-the-country%e2%80%9d.htm>; prominent nasserist party member to the yemen times: "we aim to protect the country from plunging into civil war" 12 march 2015 interview, <http://www.yementimes.com/en/1867/interview/4966/prominent-nasserist-party-member-to-the-yemen-times--%e2%80%9cwe-aim-to-protect-the-country-from-plunging-into-civil-war%e2%80%9d.htm>

¹⁴ Husiler Yemen'de Karşı Devrim Yapmaya Çalışıyor, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2014/10/23/Husiler-Yemende-Karsi-Devrim-Yapmaya-Calisiyor>